

УДК 65.01:338.242.2

**МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ВЕЛИКИХ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ****Верескун М.В.** к.е.н, доцент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь**Колосок В.М.** к.е.н, доцент, доцент кафедри економіки підприємства, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь**Грабар Т.В.** аспірант кафедри економіки підприємства, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь

Верескун М. В., Колосок В. М., Грабар Т. В. Методичні питання оцінювання ефективності управління конкурентоспроможністю великих корпоративних підприємств. В статті розроблено методику оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю великих корпоративних підприємств у промисловості. Запропоновано показник щодо оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю великих корпоративних підприємств і корпоративних груп – коефіцієнт ефективності управління конкурентоспроможністю. Проведено розрахунки вказаного коефіцієнту на прикладі великих металургійних підприємств і корпоративних груп.

Верескун М. В., Колосок В. М., Грабар Т. В. Методические вопросы оценки эффективности управления конкурентоспособностью крупных корпоративных предприятий. В статье разработана методика оценки эффективности управления конкурентоспособностью крупных корпоративных предприятий в промышленности. Предложен показатель для оценки эффективности управления конкурентоспособностью крупных корпоративных предприятий и корпоративных групп - коэффициент эффективности управления конкурентоспособностью. Проведены расчеты указанного коэффициента на примере крупных металлургических предприятий и корпоративных групп.

Vereskun M., Kolosok V., Grabar T. Methodological issues of evaluating the effectiveness of competitiveness management of large corporate enterprises. The method of evaluating the effectiveness of competitiveness management of large corporate enterprises in the industry was designed by. An index to assess the effectiveness of the competitiveness of large corporate enterprises and corporate groups - rate the effectiveness of competitiveness. The same rate was calculated of the specified factors as an example of large steel companies and corporate groups.

Постановка проблеми. В умовах стрімких змін відносин власності в українській економіці все більшого поширення набувають структури концентрованого корпоративного капіталу у формі інтегрованих Груп і утворюючих їх холдингів [1,2]. Холдингові об'єднання здійснюють управління майном через керуючу (материнську, головну) компанію. Як правило, холдинги володіють диверсифікованим інвестиційним портфелем для забезпечення стійкого зростання бізнесу. Одним з головних завдань таких корпоративних структур є створення ефективної системи управління, що дозволяє швидко приймати ефективні рішення. Суб'єктами економічних відносин продовжують залишатись підприємства-юридичні особи, що утворюють склад корпоративної групи, однак розглядати ефективність їх функціонування, рівень конкурентоспроможності без урахування їх ролі та місця у структурі утвореної корпоративної групи, не є коректним. Це обумовлює актуальність нового важливого науково-практичного завдання з оцінювання ефективності управління конкурентоспроможністю великого корпоративного підприємства у складі групи. Якщо оцінка рівня конкурентоспроможності і ефективності управління конкурентоспроможністю на рівні вивчені досить повно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Принципові питання формування і розробки методів і методик аналізу, визначення критеріїв оцінки економічної ефективності управління на рівні окремих підприємств знайшли відображення в роботах І. В. Сирогинської, В. В. Бочарова, В. Є. Леонтєва, Г. В. Савицької, Й. Шумпетера, О. Ю. Хазова, А. Д. Шеремета, І. А. Бланка, Н. А. Щербакової, Р. С. Сайфуліна, В. А. Щербакова та ін.

Але праці цих і інших вчених спрямовані на визначення ефективності управління в цілому, а питання щодо оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю, як підсистеми загальної системи управління, на рівні корпоративного підприємства і корпоративної групи потребує додаткових досліджень.

Ціллю статті є розробка методики оцінки ефективності управління конкурентоспроможністю великих корпоративних підприємств і корпоративних груп.

Для досягнення означеної мети в роботі були сформульовані і вирішені наступні завдання: аналіз основних методичних проблем, пов'язаних з оцінкою ефективності управління конкурентоспроможністю великих корпоративних підприємств і корпоративних груп; визначення підходів до подолання виявлених проблем; формулювання основних вимог і методичних прийомів до формування показника, за допомогою якого може бути оцінено ефективність управління конкурентоспроможністю; формування та апробація показника, за допомогою якого можна було б оцінити ефективність системи управління конкурентоспроможністю великих корпоративних груп і окремих корпоративних підприємств.

Викладення основного матеріалу. Для досягнення поставленої мети необхідно визначитися з термінами, які на теперішній час не є загальноживаними і не мають однозначного трактування. До таких дефініцій ми відносимо такі поняття, як «корпоративна група», «конкурентоспроможність корпоративної групи» і «управління конкурентоспроможністю корпоративної групи». Під корпоративною групою ми будемо розуміти інтегровану компанію, що володіє корпоративними правами низки підприємств (виробничих активів), що є самостійними юридичними особами, і здійснює управління їх діяльністю [3]. Основні особливості формування і функціонування корпоративних груп в Україні викладено у [4,5]. З наведеного визначення видно, що основна мета створення групи та її «основна продукція», що «виробляється» материнською компанією - це ефективне управління активами, що входять до складу групи. Відповідно до цього конкурентоспроможність корпоративної групи ми визначаємо як її здатність формувати та ефективно використовувати групові управлінські синергії, зберігаючи або розширюючи свою присутність на глобальному ринку та зберігаючи або підвищуючи при цьому свою ринкову вартість [6]. Звідси управління конкурентоспроможністю корпоративної групи - процес формування і реалізації науково обґрунтованих рішень, спрямованих на забезпечення необхідного рівня конкурентоспроможності групи та створення умов оптимального функціонування її економіко-управлінської системи.

Розглядаючи процес оцінки ефективності управління взагалі, відзначимо що тут існує досить велика кількість підходів щодо вирішення цього питання. Комплексний набір показників щодо оцінки ефективності управління формується з урахуванням двох напрямків оцінки ефективності її функціонування: за ступенем відповідності досягнутих результатів встановленим цілям; за ступенем відповідності процесу функціонування системи об'єктивним вимогам до його змісту.

Показники, що використовуються для оцінки ефективності управління можуть бути розділені на три взаємопов'язані групи: група показників, що характеризує ефективність системи управління; група показників, що характеризують зміст та організацію процесу управління; група показників, що характеризують раціональність організаційної структури та її техніко-організаційний рівень.

Як вже відзначалося, на сьогоднішній день не існує загально прийнятого показника для оцінки ефективності системи управління конкурентоспроможністю. Відомі показники спрямовані або на оцінку рівня власне конкурентоспроможності, або на оцінку ефективності управління, як такого. Формування ж показника, за допомогою якого можна було б оцінити ефективність управління конкурентоспроможністю крупних промислових корпоративних підприємств і корпоративних груп, пов'язане з певними методичними труднощами, основними з яких є наступні.

По-перше, система управління конкурентоспроможністю з одного боку, є підсистемою загальної системи управління підприємством і співвідноситься з нею, як частина і ціле; з іншого боку конкурентоспроможність корпоративної групи є узагальнюючим показником найвищого, стратегічного рівня управління і залежить від ефективності функціонування всіх підсистем нижчого рівня. Система управління конкурентоспроможністю є підсистемою системи управління підприємством (групою) в цілому і виокремити її вплив досить важко.

По-друге, підсистема управління конкурентоспроможністю практично ніколи організаційно не відокремлена, тобто на промислових підприємствах і великих компаніях відсутні відділи «управління конкурентоспроможністю». Ці функції «розпорошені» між різними відділами та управліннями.

По-третє, для розрахунку більшості відомих показників, що здатні оцінити ефективність функціонування системи управління, часто необхідна велика кількість інсайдерської інформації, яка стосується різних параметрів функціонування системи управління конкурентоспроможністю. Зрозуміло, що доступ до такої інформації є або ускладненим, або взагалі неможливим. Може також скластися ситуація, коли облік параметрів, необхідних досліднику для роботи, взагалі не ведеться.

По-четверте, економічний параметр, ефективність управління яким необхідно визначити, а саме конкурентоспроможність, не є однозначно визначеним якісно і кількісно, при цьому при його оцінці широко використовуються експертні оцінки, яким притаманна висока ступінь суб'єктивізму.

Для подолання виявлених проблем необхідно сформулювати основні вимоги до показника, за допомогою якого буде оцінюватися ефективність управління конкурентоспроможністю. Ми вважаємо, що основними вимогами мають бути наступні: показник має оцінювати ефективність управління конкурентоспроможністю на рівні корпоративного підприємства або групи в цілому; показник має бути кількісно вираженим; для розрахунку показника має бути використана об'єктивна та загально доступна інформація; розрахунок має бути досить простим, швидким і зрозумілим; показник має бути універсальним і інформативним для всіх груп зацікавлених користувачів: власників, менеджерів, контрагентів, кредиторів, інвесторів тощо.

Оскільки результатом процесу управління є управлінські рішення, які повинні постійно покращувати стан досліджуваного об'єкту, то в основу розрахунку ефективності має бути покладено методичний прийом, який передбачає порівняння стану об'єкту у динаміці.

Вважаємо, що для виконання наведених вимог необхідно скористатися першим напрямком, а саме розглянути ступінь відповідності досягнутих результатів встановленим цілям. На нашу думку для цього найкраще підійде показник, який можна віднести до першої групи, а саме до показників, що характеризують ефективність системи управління.

Спираючись на наведені вище визначення і сформульовані вимоги відзначимо, що показниками, які характеризують ефективність системи управління конкурентоспроможністю в такому випадку будуть показники, як характеризують динаміку зміни присутності групи на ринку, тобто розмірів її ринкової долі і динаміку вартості активів групи за певний проміжок часу. На відміну від показника власне конкурентоспроможності, який найчастіше визначається шляхом порівняння показників конкурентоспроможності підприємства або з підприємствами-конкурентами, або з підприємством-еталоном, показник ефективності управління повинен характеризувати ефективність процесу перетворень у компанії. Тому пропонуємо в якості бази для порівняння обирати показники групи у минулому періоді.

В якості такого інтегрального показника пропонуємо використовувати коефіцієнт ефективності управління конкурентоспроможністю, який може бути розрахований з наступною формулою:

$$K_S = I_{p.ч.} \times I_a \quad (1)$$

де K_S – коефіцієнт ефективності управління конкурентоспроможністю корпоративної групи;

$I_{p.ч.}$ – індекс динаміки ринкової частки корпоративної групи;

I_a – індекс динаміки вартості активів корпоративної групи.

$$I_{p.ч.} = \sum_{i=1}^n \frac{A_{i1}}{A_{i0}} \times d_i \quad (2)$$

де A_{i1} та A_{i0} – ринкова частка компанії на ринку товару А у аналізованому і минулому періодах відповідно;

d_i – частка товару А у сукупному обсязі реалізації продукції корпоративної групи;

n – кількість товарів (товарних груп), що реалізуються групою на ринку.

$$I_a = \frac{K_1}{K_0} \quad (3)$$

де K_1 та K_0 – вартість активів (розмір капіталу) корпоративної групи у аналізованому і минулому періоді відповідно.

Вважаємо за необхідне зауважити, що вищенаведені показники можливо застосовувати як для оцінки ефективності функціонування системи управління конкурентоспроможністю як великої корпоративної групи, так і окремого підприємства.

Наведемо результати апробації застосування запропонованого методичного підходу .В якості об'єкта для апробації інтегральної моделі оцінки економічної ефективності управління конкурентоспроможністю корпоративних структур вибрано велике корпоративне об'єднання холдингового типу «МЕТІНВЕСТ», яке входить до складу групи «СКМ», а також одне з найбільших підприємств України – ПАТ «ММК ім. Ілліча», яке входить в металургійний дивізіон холдингу «МЕТІНВЕСТ». Усі дані холдингу «МЕТІНВЕСТ», необхідні для розрахунку інтегрального показника ефективності управління конкурентоспроможністю за пропонуваним підходом, представлені в табл. 1 - 3.

Таблиця 1

Вартість активів холдингу «МЕТІНВЕСТ».

Показник	Аналізований період		
	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Активи, млн. дол. США	12170	14555	16007

Таблиця 2

Частка виробництва продукції холдингу «МЕТІНВЕСТ» в загальному обсязі виробництва металопродукції України.

Вид продукції	Виробництво металопродукції, %		
	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Залізородний концентрат	42,4	49,3	52,7
Окатиші	46,9	52,8	56
Кокс	33,5	39,2	47,7
Чавун	35,6	42,9	53,4
Сталь	32,3	41,6	52,6
Прокат	30,8	39,2	50,3
Труби	31,7	37,6	50,9

Всі дані, необхідні для розрахунку інтегрального показника ефективності управління конкурентоспроможністю на прикладі ПАТ «ММК ім. Ілліча», представлені в таблицях 4 - 6.

Таблиця 3

Структура виробництва основної металопродукції холдингом «МЕТІНВЕСТ».

Вид продукції	Аналізований період					
	2009 рік		2010 рік		2011 рік	
	тис. тон	доля у загальному обсязі	тис. тон	доля у загальному обсязі	тис. тон	доля у загальному обсязі
Залізорудний концентрат	30648	0,4453	35726	0,4365	35741	0,3982
Окатиші	11586	0,1684	5329	0,0651	6216	0,0693
Кокс	9540	0,1386	10098	0,1234	11339	0,1263
Чавун	6123	0,0890	11850	0,1448	12385	0,1380
Сталь	7027	0,1021	13835	0,1690	14375	0,1602
Прокат	3372	0,0490	4685	0,0572	9025	0,1005
Труби	523	0,0076	317	0,0039	678	0,0076
Загальний обсяг виробництва металопродукції	68819	1,0000	81840	1,0000	89759	1,0000

Таблиця 4

Вартість активів ПАТ «ММК ім. Ілліча»

Показник	Аналізований період		
	2009 рік	2010 рік	2011 рік
	Активи, тис. грн.	13 071 836	21 064 306

Таблиця 5

Частка виробництва продукції ПАТ «ММК ім. Ілліча» в загальному обсязі виробництва металопродукції України.

Вид продукції	Виробництво металопродукції, %		
	2009 рік	2010 рік	2011 рік
Агломерат	23,13	28,22	28,46
Чавун	14,05	17,29	17,93
Сталь	14,40	17,27	17,69
Прокат	13,87	13,63	16,47
Труби	2,96	4,74	2,39

Таблиця 6

Структура виробництва основної металопродукції ПАТ «ММК ім. Ілліча»

Вид продукції	Аналізований період					
	2009 рік		2010 рік		2011 рік	
	тис. тон	доля у загальному обсязі	тис. тон	доля у загальному обсязі	тис. тон	доля у загальному обсязі
Агломерат	8059,9	0,4085	11161,4	0,4359	11981,4	0,4194
Чавун	3608,4	0,1829	4729,1	0,1847	5179	0,1813
Сталь	4284,5	0,2172	5651,9	0,2207	6135,1	0,2148
Прокат	3728,6	0,1890	3979	0,1554	5217	0,1826
Труби	46,9	0,0024	83,1	0,0032	52,78	0,0018
Загальний обсяг виробництва металопродукції	19728,3	1,0000	25604,5	1,0000	28565,28	1,0000

Використовуючи наведені дані проведемо розрахунки по запропонованих формулах. Результати розрахунків наведено у таблиці 7.

Таблиця 7

Розрахунок коефіцієнту ефективності управління конкурентоспроможністю холдингу «МЕТІНВЕСТ» та ПАТ «ММК ім. Ілліча» за 2009-2011 рр.

№ з/п	Показник	МЕТІНВЕСТ		ММК ім. Ілліча	
		2010/2009	2011/2010	2010/2009	2011/2010
1	Індекс динаміки ринкової частки	1,1949	1,1663	1,1817	1,0527
2	Індекс динаміки вартості активів	1,1960	1,0998	1,6114	0,9305
3	Коефіцієнт ефективності управління конкурентоспроможністю	1,4291	1,2827	1,9042	0,9795

Таким чином, наведені результати розрахунків говорять про те, що ефективність управління конкурентоспроможністю холдингу «МЕТІНВЕСТ» за розглянутий період постійно зростала. Однак, у 2010 р.

темпи зростання ефективності були швидшими, ніж у 2011 р. При цьому у 2010 р. темпи зростання ринкової частки групи та темпи зростання її вартості були майже однаковими. У 2011 р. зазнали зниження обидві складові коефіцієнту ефективності. Але якщо темпи зростання ринкової частки знизилися несуттєво (на 2,86%), то темпи зростання вартості активів знизилися на 9,62%. Сукупний вплив цих факторів призвів до зниження темпів росту коефіцієнту ефективності управління конкурентоспроможністю холдингу «МЕТІНВЕСТ» на 14,64%. Але при цьому слід зауважити, що у 2011 р. порівняно з 2010 р. ефективність управління конкурентоспроможністю холдингу «МЕТІНВЕСТ» зросла на 28,27%.

Деяко інша картина спостерігається на ПАТ «ММК ім. Ілліча». Так у 2010 р. порівняно з 2009 р. ефективність управління конкурентоспроможністю зросла майже вдвічі – темп росту склав 90,42%. Таке становище було обумовлене зростанням ринкової частки підприємства на ринку України (на 18,17%) та значною зростанням вартості активів підприємства (на 61,14%). Але у 2011 р. ситуація змінилася: темпи росту ринкової частки підприємства знизилися більш ніж у три рази і склали 5,27%, а вартість активів знизилась на 6,95%. Сукупний вплив цих двох факторів призвів до зниження ефективності управління конкурентоспроможністю на 2,05%.

Висновки і пропозиції. Результати апробації методичного підходу до оцінювання ефективності управління конкурентоспроможністю великого корпоративного підприємства у складі групи проведених досліджень дозволили обґрунтувати наступні методичні положення:

1. Основними методичними проблемами, пов'язаними з оцінкою рівня ефективності управління конкурентоспроможністю крупних корпоративних груп є наступні. Організаційна та результативна розмитість системи управління конкурентоспроможністю. Необхідність отримання великої кількості інсайдерської інформації, що характеризує параметри функціонування системи управління. Неоднозначність визначення базового параметра – конкурентоспроможності – ефективність управління ким необхідно визначити.

2. Сформульовано основні вимоги до показника, за допомогою якого буде оцінюватися ефективність управління конкурентоспроможністю. Ними є наступні: оцінка ефективності управління конкурентоспроможністю в цілому на рівні великого корпоративного підприємства, або корпоративної групи; кількісне вираження; використання загально доступної та об'єктивної інформації; простота, швидкість і зрозумілість розрахунку; універсальність та інформативність для всіх груп зацікавлених користувачів.

3. За основу формування показника обрано методичний прийом, який передбачає аналіз показників, що характеризують динаміку розвитку об'єкта управління.

4. Для вирішення виявлених проблем і виконання визначених вимог, використовуючи обраний методичний прийом, запропоновано інтегральний показник, за допомогою якого оцінюється рівень конкурентоспроможності крупної корпоративної групи – коефіцієнт ефективності управління конкурентоспроможністю групи. В основу його розрахунку покладено аналіз динаміки двох узагальнюючих показників – вартості активів корпоративного підприємства (корпоративної групи) і його долю ринку.

5. На основі даних про результати роботи великої корпоративної групи (холдингу «МЕТІНВЕСТ») та великого корпоративного підприємства (ПАО «ММК ім. Ілліча») розраховано значення запропоновано показника і зроблено висновки про ефективність управління конкурентоспроможністю в цих структурах.

Список використаних джерел:

1. Кавтиш О.П. Шляхи формування корпоративних утворень в економічних системах сучасності// Актуальні проблеми економіки: Науковий журнал.-№1,2007.- 98с.
2. І. П. Васильчик. Оцінка стану та перспектив ринку злиття /поглинання в Україні // Економіка, фінанси, право. – 2007. — №3. - С.10–15.
3. Колосок В.М. Бюджетирование как инструмент стратегического управления предприятиями металлургического холдинга / Колосок В.М., Верескун М.В. Дроботина Е.Н. // Экономика Украины. – 2012.- № 6. – С. 30-40.
4. Vereskun M. The management of concentration and consolidation of industrial capital processes organization / Vereskun M., Kolosok V. // Business and Management – 2010. – Vilnius Gediminas Technical University, 2010. – V.II. – P. 1113 – 1118.
5. Колосок В.М. Методология развития стратегического управления великих промышленных предприятий: Монография. – Мариуполь: ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет», 2012. – 247 с.
6. Верескун М.В. Конкурентна боротьба і конкурентоспроможність крупних корпоративних структур / Верескун М.В. // Вестник Приазовского государственного технического университета. – 2012. – Вып. № 22. – С. 41-49.

Ключові слова: конкурентоспроможність, ефективність, управління конкурентоспроможністю; оцінка ефективності управління.

Ключевые слова: конкурентоспособность, эффективность, управление конкурентоспособностью, оценка эффективности управления.

Key words: competitiveness, efficiency, competitiveness management, evaluation of management efficiency.